

Ütőhangszerek nyomában koncertterem és színház között

ELEKES Márta-Adrienne PhD

University of Arts Târgu Mureş
elekes_marta@yahoo.com

Abstract: In the Footsteps of Percussion Instruments Between Concert Hall and Theatre

Wondering among the works in Szabó Csaba's creative workshop – from the youthful to the last creations – some unclear remaining questions couldn't give me the right peace of mind. Probably the "Among Glass Shards" orchestral work provided the first decisive impetus for mapping the composer's affinity for percussions. Based on the still 'living' sources and unexplored documents, I had started to trace historical and stylistic elements. My attempt can briefly be summarized as a scientific rescue action, which aims to contribute to a more accurate illustration of the history of certain works, to perpetuate memories and, if possible, to enlighten some new correlations. In the meantime, I found more and more interesting documents, information, facts that led me from the concert hall to the theatre and back and forth. The answers to my 'percussion' themed scientific curiosity, besides the published or unpublished scores were to be found in the composer's manuscripts/drafts, in some references from his published to be studies, as well as talking with the percussionist who regularly played at the opening nights of Szabó's creations.

Key words: *creative workshop; 'living' sources; unexplored documents; percussionist; concert hall, theatre.*

Van úgy, hogy korábban tanulmányozott területeken kérdéseink maradtak. Ezek természetes kíváncsiságunk folytán, egy ideig latens módon erjednek bennünk, és egyszer csak vagy akár ismételten felszínre törnek.

Szabó Csaba marosvásárhelyi zeneszerző alkotásának elemzésekor valószínűleg az *Üvegszilánkok között* című zenekari mű adta meg az első meghatározó impulzust a zeneszerző ütőhangszerek iránti affinitásának feltérképezésére.



Üvegszilánkok között
zenekari variációk
Among Glass Splinters
Variations for Orchestra

Szabó Csaba
1976

Tempo I

Fl. picc.1
Fl. picc.2
12 tuned bottles
Glasses
Triangulum
Tom-tom 1-3
Tam-tam
Piano

Allegro, ♩ = 138 rit. *G.P.* *G.P.*
pp *pp* *G.P.* *G.P.*
p *G.P.* *G.P.*
f *rit.* *G.P.* *G.P.*
mf *sul tastiera* *G.P.* *G.P.*
f *mf*

Fl. picc.1
Fl. picc.2
Cl.1
Cl.2
12 bottl.
Pno

p *pp* *p* *pp* *p* *mf*

* Smash the glass with a hammer.
** Lowest cluster; right hand: sul tastiera, left hand: sulle corde, (close to the bridge) clamp the strings firmly with the edge of the palm. Sulfoceted sound.

© Szabó Csaba 1994 - 3 - M.007

Szabó Csaba: Üvegszilánkok között – zenekari variációk (első kottaoldal)



Történeti és stiláris elemek nyomába eredtem a még „élő” források és feltáratlan dokumentumok alapján. E próbálkozás tömören így is minősíthető: tudományos mentőakció, melynek célja hozzájárulni az egyes művek történetének pontosabb megrajzolásához, az emlékek átörökítéséhez, s ha sikerül, néhány új összefüggés megvilágításához.

Lássuk most „ütős-témánk” kiindulópontjait, forrásait:

Bár hivatkozásaink egyértelműek lesznek, szögezzük le mégis az elején, hogy milyen forrásokra építünk. A kiadott vagy kiadatlan kották mellett szerepelnek:

- a komponista kéziratai, vázlatai
- megjelentetés előtt álló tanulmányainak egyes utalásai
- a művek bemutatóján és később is rendszeresen közreműködő ütőhangszeres előadóművész beszámolója.

Kapaszkodjunk ez utóbbiba: hogyan is kell érteni? A zenekari, kamarazenei, de a színpadi kísérőzene műfajában is, Szabó Csaba a Marosvásárhelyi Filharmónia zenekarában játszó ütőhangszeres Kovács Jánost kapta vagy esetenként választotta, kérte meg műveinek tolmácsolására. Az 1970-es évek végén, kolozsvári tanulmányaiból frissen érkezett hangszeres muzsikuskapható volt a kortárs zeneszerző kísérletezéseihez, ideális partnernek bizonyult újszerű megoldásaihoz. Kovács ezirányú érdeklődése és nyitottsága a későbbiekben is felszínre került. A volt és aktuális diákjaiból létrehozott és vezetett Rhytmódia együttes 1996-ban tartott emlékezetes hangversenye – melyen egyebek mellett John Cage, Steve Reich, Monty Cantsin, Anatol Vieru és Iancu Dumitrescu darabok is elhangzottak a Marosvásárhelyi Kultúrpalota nagytermének színpadán – váltotta ki azon lelkes kritika megírását, mely a helyi újság lapjain „*Ütött*” a XX. század címmel visszhangozta az eseményt. (Elekes 1996, 2)

De térjünk a tárgyra.

I.

Szabó Csaba szimfonikus művei közül az *Üvegszilánkok között* című alkotás bemutatójához tudunk pár érdekes történeti részlettel szolgálni. Anélkül, hogy újra ismertetnénk a művet, melynek elemzése a 2013-ban megjelent Emlékkönyvben került közlésre (Elekes et al. 2013, 170), elevenítsük fel mégis a komponista néhány megjegyzését:

- „Amint azt a darab címe is jelzi, ezúttal a szerző célja az üvegtárgyak hangjának zenei alkalmazása volt.”
- Továbbá röviden azt is kifejti, hogy nem ő az egyedüli, s nem őt illeti meg az elsőbbség ebben az eljárásban, „újjáknak tehát ezek az eszközök csak a darab sajátos összefüggései között tekinthetők”.
- A tartalmi-formai útmutató elején pedig leszögezi: „A zongora hangtömbjeivel egyidőben, a törött üvegek hangja nyitja és zárja is a művet”.



A darab előadásához két ütőhangszerest ír elő. Ebből a második a tizenkét, előírás szerint behangolt palackon játszik hosszabb-rövidebb dallamtöredékeket, az első pedig szó szerint töri az üveget. A palackokról érdeklődve tudtam meg: „régebbi és válogatott üvegekről van szó, mert nem mindegyik rezonál, például a sörösüveg, vastag fala miatt nem alkalmas erre. Ezeket a kollegám, Sövény Márton szálaltatta meg. A műben én azt a stimmet játszom, ahol tényleg üvegszilánkok «készültek»”. Kovács János a zeneszerző egykori, fából készült katonakofferét kapta meg erre a célra, s ezt ma is magáénak tudja: számára értékes, egyedi Cage-i kolompokat s egyéb hangszer-különlegességeket őriz benne.

Ebben kellett karmesteri jelre, kalapáccsal a kezében, határozott ütést gyakorolva darabokra zúznia az előkészített üveget, üvegeket. Hogy repült-e a szilánk? Azt mondja, igen. A fentebb említett Emlékkönyvnek a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen 2013-ban tartott bemutatóján Csíky Boldizsár zeneszerző, a Filharmónia egykori zenei titkára arról is beszámolt, hogy sajátos mozzanatát képezte az előkészítésnek, hogy a mindent és mindenhol, így a színpadon zajló művészi produkciót is ellenőrző hatósági szervezet külön meg kellett nyugtatni: a kalapácsos ember nem tesz semmi kárt, nem készül itt titokban semmi atrocitás, az üvegtörés csak a hanghatások részét képezi.

Az alkotás értelmezése kapcsán pedig, válasz után kutatva, korábban így fogalmaztunk (Elekes et al. 2013, 174-175):

[...] még mindig marad egy kérdés, mely már a kezdetektől lappang az elemzőben, hallgatóban: ha a népdalt szériába rejtette, vajon az üvegszilánkok a matéria hangján túl nem többek-e annál? Vajon túlzás vagy tévedés, ha a kettőt összekapcsoljuk és elgondolkozunk azon, hogy mit takarhatott, mit üzenhetett 1976-ban – az adott politikai-kulturális környezetben – egy magyar «népdal» «üvegszilánkok között»?

S az sem jelentőség nélkül való, hogy a népdal megszólaltatását a preparált zongorára bízta, vagyis egy torzított hangszínre – tesszük hozzá most.

A strukturális alapoktól az eszmei tartalom felé emelkedve, mintegy összegzésként az a megállapítás született, hogy a mű címe „nemcsak a naturalisztikus eszközök megjelenítésével, hanem jelképként is érvényes” (Elekes et al. 2013, 175).

Egy 2003-as szombathelyi koncert műsor-ismertetőjében pontosabb utalással találkozunk. Ha korábban egyszerűen csak el kellett fogadnunk, hogy „az ismertetőt jegyző Horváth Rezső (a mester főiskolai tanártársa) nyilván a legautentikusabb forrásból merít, amikor a darabot 1956 tragédiájához kapcsolja” (Elekes et al. 2013, 175), azóta már többet is tudunk, s ez a forrás már közvetlen. Szabó Csaba egy 1998-ban, a kecskeméti egyetemi hallgatók számára készített, vetítéssel és hangzó zenei példákkal bemutatott előadásának (írásban is rögzített) szövegében így nyilatkozik: „A darab 1976-ban, az 56-os forradalomra emlékezve íródott. Azt, hogy voltaképpen mi is hangzott itt üvegszilánkok között, azt az akkori erdélyi közönség jól értette...” (Szabó 1998, 7).



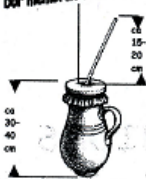
II.

Miután az egyes népi hangszerek klasszikus partitúrában való használatát és ezek elsőbbségének jogát tisztázza az újabb zenében (Szabó 1998, 7), Szabó Csaba zongorára és ütőhangszerekre írt *Conversations* azaz *Beszélgetések* című saját alkotását így ismerteti: „első tételében, címe *Muted – Fojtottan*, ugyancsak a köcsögduda jut szóhoz, ám szólóhangszerként, azon a jogon, hogy hangja közelálló az emberi hanghoz, s mint ilyen, igen alkalmas virtuális beszélgetésre a hagyományostól eltérő hangon megszólaló zongorával.” (Szabó 1998, 7)

I. Muted

– Köcsögduda (Magyar népi hangszer, lásd a képet – *Hungarian folk-instrument see picture*)

bőr membrán-skin membrane



Szabó Csaba: *Conversations* (a kotta előszavából) – a zeneszerző kottagrafikája, 1994



**Szabó Csaba: *Conversations, I. Muted* (az első tétel kezdete)
– a zeneszerző kottagrafikája, 1994**

A hangszerválasztáson túl a zenei párbeszédnek humorát, szellemességét fokozza, hogy a köcsögduda a nevetés egyes formáit imitálja.

**Szabó Csaba: *Conversations, I. Muted* (az első tétel részlete)
– a zeneszerző kottagrafikája, 1994**

A különleges hangszerről Kovács János így emlékezett:

Nagyon sokat beszélgettünk a köcsögdudáról a zeneszerzővel. Mi ütősek úgy ismerjük a modern hangszert, hogy string drum. Ez elég nagyméretű és tulajdonképpen úgy működik, hogy a nagydob membránjához egy begyantázott zsinór van rögzítve, s mikor ezt húzzák rezegni kezd, ezáltal képezve a hangot. S akkor jött Szabó Csaba a



köcsögdudával, ami ugyancsak egy string drum, de kisméretű. További különbség, hogy nem zsinórja van, hanem egy vékony kötőtű-szerű fapálca, ami a bőrre van rögzítve. A bőr vizesen össze van húzva, a beledugott pálca pedig rá van szorítva. Amikor megszárad, s ki van feszítve, akkor oda beragad. Ezt a népi hangszert Szabó Csaba hozta valahonnan a Székelyföldről. Hogy mi lett a sorsa, arra nem emlékszem, de tudom, hogy eredeti köcsögduda volt.

Aztán tovább faggatva Kovácsot a szerzővel való kapcsolatáról, a kolozsvári előadáshoz kötődve, előkerül még valami kis személyes történet. A koncertre Szabó Csaba kocsijával mentek.

Hajnalban kellett indulni. Nem az esti koncert miatt, hanem neki (a zeneszerzőnek) Kolozsváron valami pontos, órára betervezett dolga volt. A találkozó úgy történt, hogy ő várt engem a Kövesdombra való első feltérőnél, én pedig vártam őt a másodiknál, ahol le lehet jönni, mert ahhoz laktam közelebb, és így arra gondoltam. Akkor persze nem volt mobiltelefon... Telt az idő, a Mester nem jött. Észbe kaptam, de már egy óra késésben voltunk mire találkoztunk.

- S haragudott?

Nagyon! Olyan típus volt, hogy nagyon tudott haragudni.

- Nem beszélt vagy... ez hogyan nyilvánult meg?


Csapkodott... de nem tartott sokat a mérge. Nekem tartott! De neki nem.


Ezt a koncertet neki köszönhetem, ő intézte. Nem a műért játsztunk ott Kispál Sándor zongoristával, hanem azért, hogy én felléphessek Kolozsváron. A műsorban más, jelentős alkotásokat szólaltattam meg, ilyen volt például a Xenakis „Psappha”. Vagy Csíky Boldizsár kapott a Japán Zeneszerző Szövetségtől egy nagyszabású művet, amit én mutattam be.

Itt vannak még a kolompok, négy darab, amik nagyon találtak a darabba. Mikor először mentem a feleségemhez Prahova megyébe, akkor az állomástól egy gyümölcsös kaszálón kellett áthaladni, ahol a falusiak pont szénát gyűjtöttek. Az állataikon meghallottam négy régi kolompot. Ott olyan kedvesek az emberek, hogy semmire nem mondanak nemet. Kérésemre leszedték azokat, s nekem adták. Használtuk a műben és nagyon találtak. Még megvannak.

Az *Emlékszel?* kérdéssel foglalkozó második tételben a marimba, vibrafon és koreai fadobok mellett, a hangszínek tárházát egyrészt a régi típusú, gombos harmonika sóhajtás-szerű effektusa, másrészt a különleges zongorakezelés (úgy mint a húrok pengetése, valamint a zongora jobb szélén, majd a húrokon négy-öt pálcára függesztett üveggolyóval létrehozott tremolo) teszi izgalmassá.



 : Tremolo 5-6, pálcára függesztett üveggolyóval a zongora felső, jobb peremén, a jobb pedált lenyomva tartjuk – Tremolo on the right upper edge of the piano with 5-6 glass balls hanging from a stick; the right side pedal is pushed down

 : u.a. a legmagasabb regiszter húrjain – Same as above on the highest register strings

Szabó Csaba: *Conversations* (a kotta előszavából)– a zeneszerző kottagrafikája, 1994

II. Do You Remember?

Szabó Csaba



* Gyors gliss. a hírokon gyantázott bőrdarabbal – Gliss. rapido on the strings with a resinous piece of skin.

Szabó Csaba: *Conversations, II. Do You Remember?* (a második tétel kezdete)
– a zeneszerző kottagrafikája, 1994



De most jön csak, amit eddig nem tudtunk. Ugyanis a *Dühvel* című, népes ütősgárdát (üstdobok, tom-tom, kolompok – 4 darab, csengők – 4 darab, oroszlánbögés másként *string drum*) és zongorát (ritmikus játékkal, *cluster*-sorokkal és a csavart húrokon pengetővel létrehozott folyamatos glissandókkal) foglalkoztató zárótétel esetében mindeddig rejtély volt egy kolozsvári kritika azon megjegyzése, miszerint: „a harmadik tételben például ilyen szóösszeállítások váltakoznak: *Te nyomorult csirkefogó!, Azt hiszed nálunk Olaszországban nincsenek magas épületek? stb.*”. Az előadók közül a zongorista Kispál Sándor 2012-ben ködösen emlékezett, hogy egyezmény szerint valami ilyesmire gondoltak játék közben. A kéziratos partitúrában pedig, amiből játsztak, nyoma nincs az egésznek.

Mígnem a kecskeméti hallgatóknak szánt (korábban is idézett) előadás kiadatlan szövegében fel nem figyeltem a következő gondolatra: „Az *Infuriated - Dühvel* címet viselő, harmadik tételben a magyar beszéd ritmusának és hanglejtésének egy az egyben megidézését figyelhetik meg. A tétel elején a partnerek ’gorombaságokat hangoztatnak’, az egyes mondatok lekottázva Fónagy Iván – Magdics Klára: *A magyar beszéd dallama* c. könyvében található” (Szabó 1998, 8) – olvassuk a szerző szavait.

Az előadásban vetített oldalnyi kotta lábjegyzete már a fejezetekben is eligazít. A rengeteg dallampélda közül egyet sikerült is megtalálnom.

De a teljes megoldás Szánthó Klaudiától érkezett. A gyanú ébresztette kíváncsiság meghozta az eredményt. Addig kerestünk míg előkerült ugyanis egy olyan kottapéldány (Szabó Csaba kottagrafikája, 1994), amibe a zeneszerző apró olvasható betűkkel, ceruzával beírta a könyvből átvett dallampéldák szövegeit is. Így derült fény arra, hogy a tétel első három sorának összes tematikus eleme, minden motívuma egy-egy idézet, melyek dühöt kifejező szövegek intonációira épülnek. Álljon itt most ezek „értelmező szótára”:

- *Hallja, ha ilyen marhaságokat mond...*



- *...dühbe jövök*





- Ki hívta ide őket?

Tom-toms

rabbioso

f "ki hívta ide őket?" (185. l.) *più f*

- Azt hiszed nálunk Olaszországban nincsenek magas épületek?

Pno

"Azt hiszed, nálunk Olaszországban nincsenek magas épületek?" (2. M. l.)

- Pimasz disznó!

"Pimasz disznó!"

sost.

Timp.

f

- Te nyomorult képmutató!

rabbioso

Pno

f "Te nyomorult képmutató!"

- Csirkefogók, gazemberek!

rabbioso

2-3 volte

T-ts

mf sost. accel. cresc.

"Csirkefogók, gazemberek!"

//

S íme, az az egyetlen, nemrég felfedezett kottagrafikás példányoldal, melyben az utólag kézzel kiegészített szövegrészek is olvashatók:



III. Infuriated

Szabó Csaba: *Conversations, I. Infuriated* (a harmadik tétel kezdete)
– a zeneszerző kottagrafikája, 1994

III.

A nemrég előkerült *In a dream* azaz *Álomban* című darab története a színházhoz kötődik.

De hogyan indult a felderítés? Kovács a cím hallatán semmire sem emlékezett. Aztán a még korrektúra előtt álló, kiadásra készülő számítógépes kottát forgatva, s közben folyamatosan adatokkal, kérdésekkel bombázva, előjött a gondolattal: *ez lehet hogy a ráadás volt*, a hangszerekre irányítva a figyelmet pedig felderülten teszi hozzá: *hát ez az a string drum!* Vajon pont az, amiről korábban a *Conversations* esetében beszéltünk? *Igen. Csakhogy én is készítettem egy ilyen... És nem később. Nekem már megvolt ez a dob.* Aztán a múltban kutatva érkezett meg a felismerés: *Nem. Megvan! Szabó Csabával együtt csináltam én ezt a dobot.* És mint egy fonál bontakozott ki a történet: *A színház*



műhelyében fabrikáltuk. Igen. Mert ott játsztunk a Hantafü-ben Illyés Kingával. Ott tele volt mindenféle kellékkal, meg a raktárban is jártunk, keresgélünk, lássuk mit találunk. A dobra rákötöttük a zsinórt, ez általában körülbelül legtöbb egy méteres szokott lenni, de mi azt megtoldottuk a teljes színpad hosszára. Így keletkeztek azok az érdekes hangok, és én úgy gondolom, hogy a zeneszerző erre írta a szóban forgó, Álomban című darabot. A mű végül is a Kulturpalotában tartott koncerten szólalt meg. Az létrehozott hangzások típusára kérdezve rá tisztázódott, hogy: Ez a hangszer is a beszédet utánozza, akár a köcsögduda. Különféle effektusok jelennek meg. A staccato például azt jelenti, hogy a zsinórt az ujjak közt fogva, erősen szorítva húzni kezded, majd érzésből engedni kell annyira, hogy az egy sorozatosan pattogó hangot adjon. Mintegy valami gyors ta-ta-ta-ta-ta... Ez, mikor engeded, úgy magától kijön, de nagyon finom érzékkel kell tenni.

72

col plectro
direttamente sulle corde

Csaba Szabó

Piano

mf

String drum

f mp

3

col plectro
direttamente sulle corde

String

Szabó Csaba: In a dream, kiadás előtt álló kotta (a mű kezdete)

Találunk benne pizzicatot, itt a zsinórt pont úgy kell kezelni, mint ahogyan a húrt a vonóhangszereken szokás.

72

mf cresc.

ff

pizz.

ff

cresc.



27

Szabó Csaba: In a dream, kiadás előtt álló kotta (részlet a harmadik oldalról)

Továbbá, van benne olyan hely is, ahol a húrt vonóval kell megszólaltatni, a kottába írt jelek ugyanis világosan mutatják az előírt vonókezelést.

9

14

Szabó Csaba: In a dream, kiadás előtt álló kotta (részlet a második oldalról)

A lezárás előtti, öt kis motívumot felsorakoztató, rövid improvizációs felhívás mintegy kadenciát biztosít a különleges hangszer megnyilvánulásának.



Szabó Csaba: *In a dream*, kiadás előtt álló kotta (részlet a negyedik oldalról)

Maradtak még megfejtésre váró eljárások mindkét hangszer, úgy a *string drum*, mint a gyakran a húrjainak pengetésével megszólaltatott zongora esetében. Ezekre akkor derül fény, ha előkerül a komponista által írt jelmagyarázat, mely egy ilyen XX. századi, új hangzások mezsgyéjén kísérletező mű értelmezésének elmaradhatatlan feltétele.

IV.

Itt van még az Illyés Kinga színésznő emlékezetes előadójéhez írt kísérőzene. Ez is a már ismert zongorista-ütőhangszeres együttesre készült. Címe: *Hantafű – bohócmonológ* vagy a kéziratban szereplő, bővebb utalást tartalmazó alcíme szerint *Nem tudom milyen játék szereplője vagyok*. Az áthallásos színház történetének rendkívül merész esete, valójában a szókimondás ritka példája.

Kilyén Ilka színésznő így számol be a rendkívül érdekes, izgalmas előadásról: *Bajor Andor humoreszkjeiből Hantafű címen szerkesztett és Kovács Levente rendezte műsorának is mostoha volt a sorsa. Az előadást a Consiliul culturii și al educației socialiste elvtársai a vizionáláson megfelelőnek találták. Ők nem értették, nem hallották, amit mi értettünk, amit Kinga a szavak mögött mondott nekünk. Azt a virágnyelvet csak mi beszéltük. De akadt közülünk valaki, akinek fájt ez az égő élet, a Kinga emberi és művészi nagysága, és szakmai féltékenységből feljelentette a műsort, mint irredenta, a román nemzeti államot és a kommunista eszméket sértő előadást. Újra vizionálták. Nem hallottak semmi gyanúsat. Újból előadhatta Kinga. De a feljelentő nem nyugodott, erélyesebben, részletesebben, szájbarágósabban jelentette fel, politikai státuszának teljes tudatában. És a rossz, mint annyiszor, most is győzött.*

A *Hantafű* című nagyszerű előadást végleg letiltották. Ahogyan az előadás-lapra Székely Ferenc a színház akkori irodalmi titkára írta, „ezt az előadást megtépázta a történelem”. Nincs nagyobb tragédia annál, mint amikor a szót fojtják beléd, mert akkor nem vagy szabad (Kilyén 2014, 1).

Igen, Szabó Csaba írta a zenéjét. De csak vázlatok voltak a kottában. – szögezi le Kovács János. Be voltak írva a záró verssorok meg a fontosabb replikák, s utána



Elekes Márta-Adrienne

rendesen meg volt határozva, hogy cintányér vagy nagydob, írógép vagy fadob stb. és a játszanivaló ritmusok, de voltak pontosan lejegyzett részek is.

A Hantafü-ben volt nekem egy régi Continental írógépem, ezen kellett bizonyos leírt ritmusokat kopognom az Illyés Kinga színésznő szavalatához.

Nekünk zenészeknek igen sok játszanivalónk adódott, majdnem mindegyik számban volt zene.

Csomó próba, sokat dolgoztunk... S közben leépítések zajlottak, meg pénzkrisis... nehezen fizettek... Egyszer Szabó Csaba mérgesen kézenfogott s bevitt az igazgatóságra, s ott az asztalra ütött, de úgy igazán. Onnan kezdve minden rendbe jött, már az előzőben vártak, s az előadások előtt egy százas rendszerint be volt téve a fiókba.

Nem egy slágeres, divatos valami, hanem egy komoly, igazán modern műsor volt.

S azért aránylag elég sok előadást megért. De aztán egyszer csak letiltották...

A korabeli hangfelvétel a marosvásárhelyi színháznál sajnos törölték. Pontosabban a magnószalagon, melynek dobozán a címe szerepel, már egyéb hanganyag van. Így a történeti emlékeken túl, marad még az írott zenei dokumentumok feltárásának és elemzésének útja, mely a korábban jelzett hiányosságok ellenére, távolról tekintve is izgalmasnak ígérkezik.

De ez még felfedezésre vár!

BIBLIOGRÁFIA

- ELEKES, Márta-Adrienne, 1996. „Ütött” a XX. század. *Népújtság*, Marosvásárhely, 1996 július 2, 2. old.
- ELEKES, Márta-Adrienne, et al., 2013. *Üvegszilánkok között – Szabó Csaba emlékkönyv*. Budapest: Cellissimo Kiadó.
- ELEKES, Márta-Adrienne, 2019 – *Beszélgetés Kovács János ütőhangszeres előadóművésszel*, Marosvásárhely: Saját hangfelvétel.
- KILYÉN, Ilka, 2014. Emlékezés Illyés Kingára, *Múzsza (Népújtság)*, 2014 november 8, LXVI. évf., 258. sz.
- SZABÓ, Csaba, 1998. *A magyar népzene és századunk második felének magyar műzenéje*. Kiadatlan írás.

Kották

- SZABÓ Csaba, 1999. *Conversations – zongorára és ütőhangszerekre, obligát harmonikával* (1983), Szombathely: A szerző saját kiadása.
- SZABÓ Csaba, 1983. *In a dream – zongorára és ütőhangszerre*. Kiadatlan kotta.
- SZABÓ Csaba, 1994. *Üvegszilánkok között – zenekari variációk* (1976), Szombathely: A szerző saját kiadása.